

Rafał Kubicki

(Instytut Historii, Uniwersytet Gdański)

Wykaz czynszowy komturstwa tucholskiego z połowy XV w.

Jednym z ważnych źródeł do poznania stanu gospodarki wiejskiej w państwie Zakonu Krzyżackiego w Prusach są wykazy czynszów pobieranych ze wsi i znajdujących się w nich obiektów gospodarczych. Pozwalają one na częściową rekonstrukcję infrastruktury gospodarczej poszczególnych obszarów, przynosząc też wiele ważnych danych szczegółowych na temat sieci osadniczej i dokonywanych w niej w tym czasie zmian. Niestety, stan zachowania tego typu przekazów nie jest zadowalający. W tej sytuacji należy dążyć do możliwie kompletnego udostępnienia wszystkich znanych dziś wykazów, których pełna edycja nie tylko ułatwi badaczom dotarcie do informacji zawartych w źródłach, ale też da możliwość prowadzenia szerszych prac przekrojowych i porównawczych.

Przystępując do realizacji zgłoszonego powyżej postulatu publikujemy tu, pochodzący z około połowy XV w., wykaz łąnów czynszowych komturstwa tucholskiego¹. Źródło to stanowi dopełnienie dwóch innych wykazów dotyczących tego obszaru, opisujących stan istniejący w pierwszej połowie XV w. wydanego przez Pawła Panske, spisu czynszów komturstwa z około 1400 r.², oraz innego wykazu powstałego około 1438 r., ogłoszonego w ramach edycji wielkiej księgi czynszów Zakonu Krzyżackiego przez Petera Gerrita Thielen³. Wskazane przekazy, dopiero analizowane łącznie, pozwalają na obserwację przemian, jakie

---

¹ W archiwum w Królewcu, gdzie był pierwotnie przechowywany, opisano go jako rejestr łąnów czynszowych komturstwa tucholskiego (Zinshufenregister der Komthurei Tuchel), zob. „Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525”, Pars I, Vol. 3 (1511–1525), bearb. von Erich Joachim, hrsg. von Walther Hubatsch (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1973), nr 28267, 501.

² „Urkunden der Komturei Tuchel. Handfesten und Zinsbuch”, hrsg. von Paul Panske (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Westpreussens, 6), (Danzig: L. Sauniers Buch- und Kunsthandlung, 1911), 124–138.

³ „Das grosse Zinsbuch des Deutschen Ritterordens (1414–1438)”, hrsg. von Peter Gerrit Thielen (Marburg: N.G. Elvert, 1958), 104–108.

następowały w stanie gospodarki wiejskiej na tych terenach w pierwszej połowie XV w.⁴

Prezentowany tu wykaz obok opisu dokładnego stanu poszczególnych osad, ich ogólnej powierzchni, w tym liczby łąnów pustych, oraz działających we wsiach karczm i młynów, rejestruje również czynsze pobierane przez Zakon z urzędów gospodarczych działających poza wsiami, w tym młynów wodnych, stanowiących samodzielne punkty osadnicze. Uwzględnia ponadto zamienione na czynsz w pieniądzu dawne świadczenia dóbr rycerskich na prawie polskim (ekwiwalent w pieniądzu za krowę i świnie – opłata określona jako *kw unde sweyn*), dziesięcinę z dóbr rycerskich płaconą na rzecz biskupa wrocławskiego oraz wymiar świadczenia zwanego owsem chełmińskim (*Colmisch haber*), stanowiącego na tych terenach formę daniny płużnej (*Pflugkorn*)⁵, a także tzw. owies leśny (*walthaber*), opłatę za pozwolenie zbierania chrustu i wypasu bydła w lasach bukowych Zakonu. W ostatniej części odnotowuje natomiast zapasy zboża złożonego na zamku w Tucholi, stan zaopatrzenia tamtejszej zbrojowni oraz liczbę koni, należących do poszczególnych braci rycerzy.

Edytowane tu źródło przechowywane jest obecnie w Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz (Tajne Archiwum Pruskich Dóbr Kultury) w Berlinie Dahlem (GStA PK), w dziale mieszczącym dawne archiwum państwowe w Królewcu, w skład którego wchodzi też archiwum Zakonu Krzyżackiego. W ramach tego ostatniego wykaz znajduje się wśród listów (*Ordensbriefarchiv*), gdzie nosi obecnie nr 28267 (sygnatura dawna LIX a 175). Źródło to spisano na kartach papierowych złożonych w ten sposób, że tworzą format dudki o wymiarach 10 × 28 cm. Tekst spisano w języku niemieckim, minuskułą gotycką, pismem czytelnym z użyciem nielicznych abrewiacji. W tekście znajduje się tylko kilka skreśleń i razur. Kolejne karty mają foliację od 1 do 12v. W przypadku wpisów, sumujących liczbę łąnów czynszowych lub płaconego czynszu, pisarz użył jaśniejszego atramentu, obecnie koloru piaskowego, co może wskazywać, że czynność tę wykonał już po przygotowaniu całego wykazu.

Należy wyrazić nadzieję, że prezentowana edycja będzie pomocna w dalszych pracach, poświęconych odtwarzaniu stanu gospodarki wiejskiej w dobach Zakonu Krzyżackiego w pierwszej połowie XV w. W przygotowaniu tekstu do druku posłużono się zasadniczo zasadami zawartymi w instrukcji wydawniczej

⁴ Edytowane tu źródło było już wykorzystywane w pracach naukowych; zob. Klemens Bruski, „Brusy i okolice w średniowieczu i czasach nowożytnych”, w *Historia Brus i okolic*, red. Józef Borzyszkowski (Gdańsk–Brusy: Urząd Miasta, Instytutu Kaszubski, 2006); Rafał Kubicki, *Młynarstwo w państwie zakonu krzyżackiego w Prusach w XIII–XV wieku (do 1454 r.)* (Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 2012), *passim*.

⁵ Wiesław Długokęcki, „Społeczeństwo wiejskie”, w *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. Marian Biskup, Roman Czaja (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2008), 464.

Johannesa Schultze, przy czym korzystano również z instrukcji Adama Wolffa⁶. W celu ukazania podstawy źródłowej użyto następujących symboli z instrukcji: /- -/ skreślenie, < > dopisek, [s] potwierdzenie błędu lub indywidualizacji zapisu w podstawie wydania, (?) wątpliwość. W edycji zastosowano następujące skróty: d – denarius (fenig, denar), f – firdung (wiardunek), mr – mark (grzywna), sc – scot (skojec), sch – scheffel (korzec). Obowiązujące ówczesnie w państwie krzyżackim miary zbożowe to: 1 korzec (55,0 litrów) = 4 wiertle = 16 miarek, zaś system rachunkowo-pieniężny: 1 grzywna = 4 wiardunki = 24 skojce = 60 szelągów = 720 fenigów (denarów).

Wykaz czynszowy komturstwa tucholskiego

Oryginał: GStA PK, XX. HA, Ordensbriefarchiv nr 28267.

Uwagi: Sygnatura dawna LIX a 175.

Regest: „Regesta historico-diplomatica Ordinis S. Mariae Theutonicorum 1198–1525”, Pars 1, vol. 3 (1511–1525), bearb. von Erich Joachim, hg. von Walther Hubatsch, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1973), 501.

k. 1

Thuchel⁷

Liebenow⁸

In deme dorffe Liebenow do hath der scholttze 9 freye huben: so haben die gebawer 72 czinßhaftiger huben. Itczliche czinßet jerliche /-czinßet-/ 3 f unde 3 ½ sch haber unde der scholttze gibt 9 sch colmisch haber. Item under den czinßhafttigen huben sein 40 huben besatzt unde czinßhafttig 27 sein besatzt zunder nach nicht zcu czinße komen unde 5 sein nach wuste. Ouch geben die gebawer des selbiges dorffs 3 mr zcu czinße vor wesen. Item die mole bey dem selbigen dorffe, die do loyt uff der Kempnitz⁹, czinßet jerlich 7 mr off Martini. Ouch sein im selbigen dorffe 2 kretczem ytczlicher czinßt jerlich 5 f eyne ist besatzt unde czinßhafttig der ander ist ouch besatzt zunder nicht zcu czinße komen. Summa des huben czinßes der gefellig ist 30 mr.

⁶ Johannes Schultze, „Richtlinien für äußere Textgestaltung bei Herausgabe von Quellen zur neueren Geschichte”, *Blätter für die deutsche Landesgeschichte*, 98 (1962): 1–11; Adam Wolff, „Projekt instrukcji wydawniczej dla pisanych źródeł historycznych do połowy XVI wieku”, *Studia Źródłoznawcze*, 1 (1957): 155–184.

⁷ Tuchola miasto w województwie kujawsko-pomorskim.

⁸ Gostycyn, 12 km na południe od Tucholi; zob. Maksymilian Grzegorz, *Słownik historyczno-geograficzny komturstwa tucholskiego w średniowieczu* (Tuchola–Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, 2010), 50–51.

⁹ Rzeka Kamionka.

k. 1v

Grosse Mandromir¹⁰

Der scholtcze hath 8 freye huben, so haben die gebauer 46 czinßhofftiger huben ytczliche czinßet jerlich 14 sc uff Martini unde 3½ sch haber. Item der scholtcze czinßet jerlich 8 sch colmisch haber uff Martini. Under den czinßhafftigen huben sein 26 besatzt und czinßhafftig 10 sein besatzt zunder nicht zcu czinße komen. Item 10 sein nach wuste. Item der kretzem desselben dorffs czinßet jerlich 1 mr unde ist besatzt, zunder nicht zcu czinße komen. Summa /-30- / <15> mr /-8- / <4> sc ist des czinßes des gefellig ist.

Kleyne Mandromir¹¹

Der scholtcze hath 6 frey huben, zo haben die gebauer sechzig czinßhafftiger huben, der sein 4 huben unde des scharwerks frey unde nicht des czinßes ytczliche czinßet jerlich ½ mr unde 3 sch haber uff Martini. Item der scholtcze gibt 6 sch colmisch haber uff Martini. Under den czinßhuben sein 26 huben besatzt und czinßhafftiger 6 sein besatzt, zunder nicht zcu czinße komen die andern 28 sein wuste. Summa 13 mr.

^a-Sluppe

Der scholtcze hath 4 freien huben^{-a}

k. 2

Sluppe¹²

Der scholtcze hath 4 freye huben, so haben die gebauer 28 czinßhuben ytczliche czinßet jerlich eylff sc und 2 huner uff Weynachten unde die selbigen czinß huben sein gar wuste. Ouch haben die gebauer desselben dorffs gegeben 40 sch walthaber. Ouch geben sy 9 sch vor obirmoss. Summa des czinßes ist obiral 16 ½ mr und 9 sc.

¹⁰ Wielki Mędromierz, 6 km na południowy zachód od Tucholi; zob. Grzegorz, *Słownik*, 73–74.

¹¹ Mały Mędromierz, 3 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 72–73.

^a-^a *razura*.

¹² Słupy, 5 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 95–96.

Slawentyn¹³

Der Scholtcze hat 9 freye huben: so haben die gebauwer 81 czinßhafftiger huben, ytczlich czinßet jerlich 16 sc uff Martini unde 3 sch haber. Item der scholtcz gibt 9 sch colmisch huber. Under den czinßhafftigen huben sein 45 huben besatzt unde czinßhafftiger, die andern sein besatzt, zunder nach nicht zcu czinße komen. Ouch czinßen die gebauwer desselben dorffs 4 mr vor wesen. Ouch sint im selbigen dorffe 2 kretczem eyner czinßet jerlich 1 mr der ander 3 f uff Martini. Item die mole vor dem selben dorffe hath geczinßet 2½ mr uff Martini und leyt wuste. Summa des czinßes der gefellig ist 27 mr minus 1 f.

k. 2v

Lichtenow¹⁴

Der scholtcze hat 9 freye huben: so haben die gebauwer 72 czinßhafftiger huben, iclich czinßet jerlich 3 f unde 2 sch haber. Item der scholtcze gibt jerlich 9 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 21 besatzt und czinßhafftig 5 sein besatzt unde nach nicht zcu czinße komen. Item 46 huben sein noch wuste. ^{b-}Summa des huben czinßs 16 mr minus 1 f.^{-b}

Ouch sint do czwene kretscheme iclichen czinßet jerlich 3 f uff Martni unde sein beide wuste. Item die mole doselbist hat geczinßet jerlich 3 mr unde leyt wuste. Summa des huben czinßs 16 mr minus 1 f.

Osterwigk¹⁵

Der scholtcze hath 8½ freye hube: so haben die gebauwer 72 czinßhafftiger huben, ytczliche czinßt jerlich 3 f uff Martini unde 4 sch haber. Item der scholtcze gibt jerlich 8½ sch colmisch haber. Under den czinß huben sein 65 besatzt unde czinßhafftig die andern sein gar besatzt zunder nach/-t/- nicht zcu czinße komen. Ouch czinßen sy alle jar jerlich 9 f vom zehe uff Martini. Ouch sint im selbigen dorffe 2 kretczim /-iclicher cz-/ eynen czinßet 5 f der 3 f uff Martini unde beyde czinßen sy 8 sch walthaber. Summa des huben czinßes 49 mr minus 1 f.

¹³ Sławęcín, 9 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 94–95.

¹⁴ Lichnowy, 6 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 65–66.

^{b-}^{-b} *razura*.

¹⁵ Ostrowite, 9 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 81–82.

k. 3

Dewtscheczecczyn¹⁶

Der scholtcze hath vunnfftehalbe freye hube: so haben die gebauwer 40½ czinßhafftiger huben, ytzliche czinßet 16 sc uff Martini unde ouch von itczlichen huben eynen sch colmisch haber unde eynen huner haber unde von dem gantzen dorffe geben sy 84½ sch walthaber. Item den scholtcze gibt 4½ sch colmisch haber. Item der kretczem desselben dorffs czinßet jerlich 15 sc und ist besaczt und czinßhafftig. Item die mole czinßet 3 mr unde ist besaczt unde czinßhafftig. Ouch czinßen sy /-10-/ 7½ mr von Sytczin¹⁷. Item summa des huben czinßes 27 mr.

Granow¹⁸

Der scholtcze hath 3½ freye hube: so haben die gebauwer 22 czinßhafftiger huben, ytzliche czinßet jerlich 3 f uff Martini. Ouch sulden sy geben 54 hunner vor obirmoß dover geben sy 3 f uff Martini unde die huben sein gar besaczt und czinßen. Item der kretczim czinßet jerlich /-3 f-/ 15 sc uff Martini unde ist besaczt unde czinßhafftig unde ouch 2 sch walthaber. Item der scholtcze gibt 3½ sch colmisch haber. Summa des huben czinßes mit der obirmoß 17 mr unde 1 f.

k. 3v

Franckenheyn¹⁹

Der scholtcze hath 5 freye huben: so haben die gebauwer 52 czinßhafftiger huben, ytzliche hube czinßet jerlich 3 f uff Martini unde ouch von itczlicher huben eynen sch colmisch haber unde 1 sch hunner haber unde das gantze dorff gibt 100 unde 26 sch walthaber unde sein gar czinßhafftig. Item der scholtcze gibt jerlich 5 sch colmisch haber. Ouch sint do drey kretscheme der erste czinßet jerlich 2 mr der ander eyne mr der dritte 3 f, 2 sein besaczt unde czinßhafftig der dritte ist wuste. Item die mole czinßet jerlich 6 mr uff Ostern 3 mr unde uff Michaelis 3 mr unde ½ mr von eyner wesen uff Michaelis. Summa des huben czinßes 39 mr.

¹⁶ Ciechocin, 11 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 40–41.

¹⁷ Siciny, 8 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 93.

¹⁸ Granowo, 6 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 53–54.

¹⁹ Silno, 11 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 93–94.

Pessentyn²⁰

Der scholtcze hath 3 freye huben: so haben die gebauer 29 czinßhafftiger huben, ytczliche czinßt jerlich 16 sc unde 4 d uff Martini unde 3 sch haber von itczlicher huben. Under den sein 10½ huben besatzt unde czinßhafftig 8 sein besatzt unde nicht zcu czinße komen. Item 9½ hube ist wuste. Item der kretschem czinßet jerlich 5 f uff Martini zunder her ist nach nicht zcu czinße komen. Summa 6 mr 1 f 3 sc 9 d.

k. 4

Grochow²¹

Der hoff Grochow czinßet jerlich 8 mr uff Martini unde 18 sch haber und ist gar czinßhafftig unde besatzt.

Ratzans²²

Der scholtcze hath 4 freye huben, so haben die gebauer 25 czinßhafftiger huben itczliche czinßet jerlich ½ mr uff Martini unde sein gar czinßhafftig. Ouch geben die gebauer von itczlicher haben eynen sch colmisch haber unde eynen sch hunner haber unde das gantcze dorff gibt eyne last unde 6 sch walthaber. Item der scholtcze gibt jerlich 4 sch colmisch haber uff Martini. Ouch czinßen die gebauer von eyner obirmoß 1½ mr unde von wesen ouch 1½ mr minus 6 schillingen uff Martini. Ouch sint im selbigen dorffe 2 kretczem eyner czinßet jerlich 2 mr uff Lichtmesse unde ist besatzt unde czinßhafftig der ander ouch 2 mr uff Martini unde leyt wuste. Summa des huben czinßes 12½ mr.

k. 4v

Die Obirmole²³ zcum Ratzans czinßet jerlich 6 leste kornes und mestit 4 sweyne, die sal man em mager thun uff Martini unde ist besatzt unde czinßhafftig. Item die nedirmole czinßt jerlich 3 leste uff Martini unde ist ouch besatzt unde czinßhafftig.

²⁰ Piastoszyn, 9 km na północny zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 84–85.

²¹ Grochowo, 12 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 54.

²² Raciąż, 17 km na południowy wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 88–90.

²³ Raciąski Młyn; zob. Kubicki, *Młynarstwo*, 499.

Kleyne Ratzans²⁴

Die lewthe doselbist czinßen jerlich 3 mr uff Martini.

Gelentcz²⁵

Der scholtcze hath $5\frac{1}{2}$ freye hube ane $7\frac{1}{2}$ morgen. So haben die gebauer 36 czinßhafftiger huben ytzliche czinße jerlich 16 sc unde 2 huner uff Martini unde ouch sullen sy also wol der scholtcz als die gebauer von itzlicher huben geben eyne sch colmisch haber uff Martini. Ouch ist eyn kretczem der czinßet jerlich $1\frac{1}{2}$ mr uff Martini doran hath der scholtcze das dritte teyl unde ist wuste. Under den czinßhafftigen huben sein $10\frac{1}{2}$ hube besatzt unde czinßhafftig 5 sein besatzt unde nach nicht zcu czinße komen 20 huben sein nach wuste. Ouch sullen sy uns dynen czwene tagen in dem anweste ader im dem hewslage. Summa 7 mr minus 1 f huben czinß den ist gefellig.

k. 5

Stoben²⁶

Der scholtcze hath $6\frac{1}{2}$ freie hube. So haben die gebauer 54 czinßhafftiger huben, icliche hube czinßet jerlich 16 sc unde eyne gans uff Martini. Ouch geben sy von itzlicher huben eyne sch colmisch haber unde eyne halben sch genßehaber. Ouch gibt das gantze dorff 2 leste minus 8 sch walthaber mit der kretczem walthaber. Under den czinßhafftigen huben sein 19 besatzt unde czinßhafftig $25\frac{1}{2}$ sein besatzt zunder nach nicht zcu czinße komen. Item $8\frac{1}{2}$ hube ist nach wuste. Item der scholtcze gibt jerlich $6\frac{1}{2}$ sch colmisch haber uff Martini. Ouch sint doselbist 3 kretczem eyne czinßet jerlich 5 f der ander 15 sc der dritte 5 f eyne ist besatzt unde czinßhafftig die czwene sein nach wuste. Summa des huben czinßes der gefellig ist $14\frac{1}{2}$ mr 4 sc.

Bludow²⁷

Der scholtcze hath 6 freie huben, so haben die gebauer 50 czinßhafftiger huben minus eyne halbe hube iczliche czinßt jerlich $\frac{1}{2}$ mr und 2 huner uff Martini. Under den czinßhafftigen huben sein 11 besatzt unde czinßhafftig 14 sein besatzt unde nicht zcu czinße komen. Item 25 minus eyne halbe hube ist wuste.

²⁴ Raciążek; zob. M. Grzegorz, *Słownik*, 90.

²⁵ Jeleńc, 8 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 54–55.

²⁶ Stobno, 6 km na północny zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 96–97.

²⁷ Bladowo, 3 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 30–31.

Ouch geben sy von itczlichen huben eynen sch colmisch haber unde 2 sch und $\frac{1}{2}$ f walthaber. Summa $5\frac{1}{2}$ mr huben czinß der gefellig ist.

k. 5v

Item der scholtcze gibt 6 sch colmisch haber uff Martini.

Kolpeyn²⁸

Der scholtcze hath 6 freye huben, so haben die gebauer 52 czinßhafftiger huben, icliche czinßet jerlich 13 sc. Ouch czinßen die gebauer eyne mr vor wesen uff Martini. Under den czinßhuben sein 44 besatzt unde czinßhafftig 12 sein besatzt zunder nach nicht zcu czinße komen. Ouch sein 2 freye huben die czinßen jerlich 2 mr vor ere freyheyt. Der kretzem czinßet jerlich 2 mr unde 3 sch haber uff Martini. Ouch geben die gebauer von iclichen huben eynen sch colmisch haber und eynen sch huner haber uff Martini. Der scholtcze gibt jerlich 6 sch colmisch haber uff Martini. Summa des huben czinßes der gefellig ist ist [s] $26\frac{1}{2}$ mr.

k. 6

Rosselisschedorff²⁹

Der scholtcze hath 6 freye huben, so haben die gebauer 50 czinßhafftige huben ytczliche hube czinßet jerlich 15 sc. Ouch czinßen sy von eyner obirmoße $\frac{1}{2}$ mr, das czinßen sy alles uff Martini unde die huben sein gar besatzt unde czinßhafftig. Ouch geben die gebauer des selbigen dorffs jerlich von ytczlichen haber eynen sch colmisch haber unde $2\frac{1}{2}$ sch walthaber. Der scholtcze gibt 6 sch colmisch haber. Summa 32 mr minus 1 f.

Polnische Czoczin³⁰

Der scholtcze hath 7 freye huben, so haben die gebauer 60 czinßhafftiger huben, icliche czinßet jerlich 20 sc unde 2 huner unde eynen sch colmisch haber uff Lichtmesse. Item der scholtcze gibt ierlich 7 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 19 besatzt unde czinßhafftig die andern sein wuste. Ouch sein im selbigen dorffs 2 kretzem iclichen czinßet jerlich 5 f uff Lichtmesse

²⁸ Kielpin, 4 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 59–60.

²⁹ Raclawki, 7 km na wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 90–91.

³⁰ Cękcyń, 9 km na południowy wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 36–38.

eyne ist besatzt unde czinßhafftigen der ander ist wuste. Summa des huben czinßes der gefellig ist 15 mr *minus* 1 f.

k. 6v

Grossebeyslaw³¹

Der scholtcze hat 10 freie huben, so haben die gebauer 80 czinßhafftiger huben icliche czinßet jerlich 16 sc unde 2 huner unde 1 sch colmisch haber uff Lichtmesse. Der scholtcze gibt jerlich 10 sch haber uff Lichtmesse. Ouch sint do czwene kretczem in deme dorffe iclichen czinßet jerlich 2 mr unde eyn phundt pfeffers off Lichtmesse unde sein beide czinßhafftig. Under den czinßhafftigen huben sein 20½ besatzt unde czinßhafftig 4 sein besatzt zunder nach nicht zcu czinße komen die andern /-60½- / <55½> sein wuste. Summa 14 mr 16 sc.

k. 7

Brawßke³²

Der scholtcze hot 6 freye huben, so haben die gebauer 52½ czinßhafftiger huben icliche czinßet jerlich ½ mr und 2 huner unde 1 sch haber uff Nicolai. Item der scholtcze gibt jerlich 6 sch colmisch haber uff Nicolai. Ouch sint im selbigen dorffe under den czinßhafftigen huben 32½ besatzt unde czinßhafftig. Item 5 sein besatzt unde nicht zcu czinße komen, die andern sein wuste. Ouch sein 3 kretschme iclichen czinßt 2 mr, 2 sein besatzt unde czinßhafftig der dritte ist wuste. Summa des czinßes der gefellig ist 17½ mr.

Lynde³³

Der scholtcze hat 4 freye huben, so haben die gebauer 30 czinßhafftiger huben icliche czinßet jerlich 14 sc uff Martini unde 2 sch haber. Item der scholtcze czinßet jerlich 4 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 27 besatzt unde czinßhafftig 3 sein besatzt, zunder nicht zcu czinße komen. Item 4 sein nach wuste. Item der kretczem czinßet jerlich 16 sc uff Martini unde ist wuste. Summa 16 mr *minus* 4 sc zo vil ist gefellig.

³¹ Bysław, 12 km na południowy wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 34–35.

³² Brusy, 23 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 32–34.

³³ Czyczkowy, 20 km na północ od Chojnic; zob. *ibidem*, 46.

k. 7v

Sales³⁴

Der scholtcze hot 3 freye huben, so haben die gebauer 28 czinßhafftiger huben icliche czinßet jerlich 14 sc uff Martini unde 2 sch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 9 besatzt unde czinßhafftig 4 sein besatzt zunder nach nicht zcu czinße komen die andern 14 sein wuste. Item der scholtcze gibt 3 sch colmisch haber der kretczem czinßet $\frac{1}{2}$ mr unde leyt wuste. Summa des huben czinßes der gefellig ist ist [s] 6 mr 1 f.

Lubow³⁵

Der scholtcze hot 2 freye huben, so haben die gebauer 14 czinßhafftige huben, ytczliche czinßet jerlich $\frac{1}{2}$ mr uff Martini. Under den czinßhafftigen huben sein 9 besatzt unde czinßhafftig 4 sein besatzt zunder nicht zcu czinße komen. Item 1 hube ist nach wuste. Der kretczem do selbist czinßet jerlich $\frac{1}{2}$ mr und leyt wuste. Ouch geben die gebauer jerlich von itczlichen huben 2 sch haber off Martini. Summa /-4-/ $4\frac{1}{2}$ mr.

k. 8

Hoge Damerow³⁶

Der scholtcze hat 3 freye huben, so haben die gebauer 35 czinßhafftig huben, ytczliche czinßet jerlich $\frac{1}{2}$ mr uff Lichtmesse unde 2 sch haber. Item der scholtcze gibt jerlich 3 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 28 besatzt unde czinßhafftig 3 sein besatzt zunder nicht zcu czinße komen 4 huben sein noch wuste. Ouch sein czwene kretczem ytczlichen czinßet jerlich 16 sc uff Lichtmesse /-unde sein-/ eyner ist besatzt unde czinßhafftig der ander ist wuste. Summa des czinßes der gefellig ist $13\frac{1}{2}$ mr.

Velim³⁷

Der scholtcze hot 6 froye huben, so haben die gebauer 35 czinßhafftiger huben, ytczliche czinßet jerlich 13 sc uff Lichtmesse unde 2 sch haber. Item der scholtcze gibt 6 sch colmisch haber uff Lichtmesse. Under den czinßhuben sein 25 besatzt unde czinßhafftig $2\frac{1}{2}$ ist besatzt zunder nicht zcu czinße komen $6\frac{1}{2}$

³⁴ Zalesie, 21 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 105–106.

³⁵ Lubnia, 28 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 68–69.

³⁶ Dąbrówka, 26 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 48.

³⁷ Wiele, 23 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 102–103.

ist wuste. Ouch sein czwene kretczem ytczlichen czinßet jerlich 2 mr unde sein beyde besatzt unde czinßhafftig. Summa 13½ mr 1 sc.

k. 8v

Pristerne³⁸

Der scholtcze hat 2 freye plossen zo haben die gebauer 13 czinßhafftiger plossen ytczliche czinßet jerlich 8 sc unde 10 eyger [s] uff Martini unde sein gar besatzt unde czinßhafftig. Ouch geben sy der starost zo wol als die gebauer von ytczlichen huben eynen sch colmisch haber. Item der kretczem czinßet jerlich 3 f unde leyt wuste. Suma 4 mr 8 sc.

Karßin³⁹

Der scholtcze hath 6 freye huben, so haben die gebauer 54 czinßhafftiger huben ytczliche czinßet jerlich 11 sc unde 2 huner uff Martini unde 2 sch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 50 besatzt unde czinßhafftig. Item 4 huben sein nach wuste. Ouch sein do czwene kretczem eyner czinßet jerlich eyne mr unde 8 sc den ander 1 mr uff Martini. Item der scholtcze gibt jerlich 6 sch colmisch haber. Summa 23 mr minus 8 sc.

k. 9

Cirske⁴⁰

Der scholtcze hath 4 freye huben, so haben die gebauer 33 czinßhafftiger huben. Itczliche czinßet jerlich 13 sc unde 2 huner uff Lichtmesse unde ouch von itczlichen huben 2 sch haber. Der scholtcze doselbist gibt jerlich 4 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 16½ besatzt unde czinßhafftig 2 sein besatzt zunder nicht zcu czinße komen. Item 15½ hube ist nach wuste. Die mole doselbist czinßet jerlich 4½ mr uff Lichtmesse. Ouch sein czwene kretczem eyner ^{a-}itczlichen^{-a} czinßet jerlich 1½ mr unde 1½ phunt pffeffer. Summa 8 mr unde 14½ sc.

Leiste⁴¹

Der scholtcze hath 4 freye huben, so haben die gebauer 32 ^{b--b} czinßhafftiger huben itczliche czinßet jerlich ½ m unde 1 sch haber uff Nicolai. Item der scholtcze

³⁸ Przytarnia, 21 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 86–87.

³⁹ Karsin, 24 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 56–57.

⁴⁰ Czersk, 24 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 44–45.

^{a--a} *tekst nadpisany*.

⁴¹ Lešno, 27 km na południowy zachód od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 66–67.

^{b--b} *nad 2 nadpisano 4*.

gibt 4 sch colmisch haber. Under den czinßhafftigen huben sein 18 besaczt unde czinßhafftig 8 sein besaczt zunder nicht zcu czinße komen. Item 9 sein nach wuste. Item 2 kreczem eyner czinßet 2½ mr der ander 1 mr unde 8 sc unde beides besaczt unde czinßhafftig. Summa 9 mr.

k. 9v

Schonhayn⁴²

Der scholtcze hat 6 freye huben, so haben die, die gebauer 40 czinßhafftiger huben ytczliche czinßet jerlich ½ mr unde 2 sch haber unde 2 huner uff Martini. Item der scholtcze gibt 6 sch colmisch haber unde der czinßhafftigen huben sein 21 besaczt unde czinßhafftig, die andern 19 huben sein gar wuste. Ouch sein 4 kretschem eyner czinßt 2 mr unde 20 d der ander eyne mr unde 8 sc /-der dritte-/ unde 20 d der dritte 1 mr unde 8 sc unde 20 d der vyerde 1 mr. Ouch haben sy eyne hockenbuwde do czinßen die kretschemer von 15 sc. Summa 6 mr minus 1 f des krug czinßes. Summa des huben czinßes 10½ mr.

Kossebude⁴³

Der scholtcze hath yne freye huben: so haben die gebauer 34 czinßhuben unde der scholtcze hat ouch 2 czinßhafftige huben zunder scharwerks frey, itczliche czinßet jerlich 3 f unde 1 sch haber uff Martini unde sein gar besaczt unde czinßhafftiger. Summa des huben czinßes /-d-/ 17 mr Item der kretczem czinßet jerlich 3 mr Summa 27 mr.

k. 10 pusta

k. 10v

Molenczinß im Tuchelisschen gebiete

Zcum ersten die mole zcur Liebenow⁴⁴ czinßet jerlich 7 mr unde ist besaczt unde czinßhafftig uff Martini. Item die mole zcur Slawenthyn⁴⁵ hath geczinßet 2½ mr unde leyt wuste. Item die mole zcur Lichtenow⁴⁶ hath geczinßt

⁴² Łąg, 30 km na północny wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 69–70.

⁴³ Kosobudy, 23 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 62–63.

⁴⁴ Gostycyn; zob. przypis 8.

⁴⁵ Sławęcín; zob. przypis 13.

⁴⁶ Lichnowy; zob. przypis 14.

/-4-/ 3 mr unde ist wuste. *Item* die mole zcu Dewtscheczecczyn⁴⁷ czinßet jerlich 3 mr unde ist besatcz. *Item* die mole zcu Franckenhayn⁴⁸ czinßet jerlich 6 mr, 3 mr uff Ostern unde 3 mr uff Michaelis unde ½ mr von eyner wesen. *Item* die obirmole zcum Ratzans⁴⁹ czinßet jerlich 6 leste kornes unde mestit 2 sweyne unde ist besatcz unde czinßhafftig. *Item* die nedirmole⁵⁰ czinßet jerlich 3 leste kornis und ist besatcz. *Item* Neuwe Mole⁵¹ uff der Brae⁵² gelegen hath geczinßet 41 mr. uff alle quatemper 10 mr unde 1 f *Item* die koppermole⁵³ hath geczinßet 5 mr uff Martini unde ist wuste. *Item* mittelmole⁵⁴ czinßet jerlich 2 leste kornis unde ist besatcz. *Item* nedirmole⁵⁵ czinßet jerlich 3 leste kornis unde ist besatcz.

k. 11

Moleczinß im Sabirschen⁵⁶ gebiete

Zcum ersten die mole zcum Cirßke⁵⁷ czinßet jerlich 4½ mr uff Lichtmesse unde ist besatcz und czinßhafftig. *Item* die mole zcur Leiste⁵⁸ czinßet jerlich 6 mr, 3 off Ostern unde 3 uff Michaelis unde ist besatcz. *Item* die mole zcum Schonhayn⁵⁹ czinßet 3½ mr off der Heiligen Dreykonige tag und ist besatcz. *Item* die mole uff der Kotcznow⁶⁰ hat geczinßet 1 last < kornes > unde ist wuste. *Item* die mole uff den Rorbeke⁶¹ hath geczinßet 9 mr unde /-5-/ 2 leste kornes unde leit wuste. *Item* die mole uff der Bda⁶² /-hath-/ /-ge-/czinßet jerlich 8 mr

⁴⁷ Ciechocin; zob. przypis 16.

⁴⁸ Silno; zob. przypis 19.

⁴⁹ Raciąski Młyn; zob. Kubicki, *Młynarstwo*, 499.

⁵⁰ Nadolnik; zob. Grzegorz, *Słownik*, 76-77; Kubicki, *Młynarstwo*, 482.

⁵¹ Nowy Młyn tożsamy z obecnym Rudzkim Młynem; zob. Grzegorz, *Słownik*, 78, 92; Kubicki, *Młynarstwo*, 486, 503.

⁵² Rzeka Brda.

⁵³ Młyn miedziowy w pobliżu ówczesnego Nowego Młyna (obecnego Rudzkiego Młyna).

⁵⁴ Konnek, późniejszy Piła Młyn; zob. Grzegorz, *Słownik*, 85; Kubicki, *Młynarstwo*, 460.

⁵⁵ Młyn Dolny dziś nieistniejący młyn położony na południe od ówczesnego Nowego Młyna (obecnie Rudzkiego Młyna). Na mapie Schroettera oznaczony jako Ruda Mühle na południe od ówczesnego Neumühl; zob. Friedrich Leopold von Schroettera, Karte von Ost-Preussen nebst Preussisch Litthauen und West-Preussen nebst dem Netzdistrict [...] 1796–1806, arkusz XV.

⁵⁶ Zabory, ziemia zaborska, południowa część Kaszub.

⁵⁷ Czersk; zob. przypis 40.

⁵⁸ Lešno; zob. przypis 41.

⁵⁹ Łąg; zob. przypis 42.

⁶⁰ Prawdopodobnie rzeka Chocina, lewy dopływ Brdy.

⁶¹ Rolbik, 26 km na północ od Chojnic; zob. Grzegorz, *Słownik*, 91–92.

⁶² Rzeka Brda.

uff Jacobi unde 8 mr uff Lichtmesse und ist besaczt. Item die mole off der Panßenitz⁶³ czinßet 4 leste kornes uff alle *quatemper* 1 last.

Kretczem czinß bawßen den dorffern

Zcum ersten Lekebandt⁶⁴ czinßet jerlich 1½ mr unde ist besaczt zunder nicht zcu czinße komen. Item Retel⁶⁵ czinßet jerlich 3 mr unde 6 huner unde ist czinßhaftig. Item Rorbeke⁶⁶ czinßet jerlich 2 mr uff Martini unde ist besaczt.

k. 11v

Disse nachgeschriebene lehengutten geben kw unde sweyn unde haben polnisch recht

Primo Kartczow⁶⁷ gibt 3 f, Polnische Syczyn⁶⁸ 3 f, Salis⁶⁹ 1 mr, Samertyn⁷⁰ eyne mr, Luthom⁷¹ 1 mr, Sapendow⁷² eyne mr dis geben sy alles off Martini, Summa 5½ mr.

Item kw unde sweyn off Saborn

Primo Glossczewitz⁷³ gibt 1 mr, Item Czepelwitz⁷⁴ 1½ mr, Item Pechowitz⁷⁵ eyne mr, Item Banßemir⁷⁶ eyne mr, Item Odrow⁷⁷ 1½ mr, Item Mucken⁷⁸ eyne mr, Mezewyn⁷⁹ eyne mr off Martini Summa 8 mr.

⁶³ Rzeka Pandziencza.

⁶⁴ Legbąd, 15 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 66.

⁶⁵ Rytel, 13 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 92–93.

⁶⁶ Rolbik; zob. przypis 61.

⁶⁷ Karczewo koło Brus; zob. *ibidem*, 56.

⁶⁸ Sicinki, 8 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 93.

⁶⁹ Zalesie; zob. przypis 34.

⁷⁰ Zamarte, 8 km na wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 106.

⁷¹ Lutom, 13 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 69.

⁷² Zapędowo, 12 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 106.

⁷³ Głównzewice, 23 km na południowy zachód od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 50.

⁷⁴ Czapiewice, 25 km na północ od Chojnic; zob. *ibidem*, 42–43.

⁷⁵ Piechowice, 15 km na południowy zachód od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 85.

⁷⁶ Będźmierowice, 27 km na północny wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 29–30.

⁷⁷ Odry, 26 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 79–80.

⁷⁸ Mokre, 27 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 75–76.

⁷⁹ Miedzno, 26 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 74–75.

Bisschoffs gelt im Tuchelisschen gebiete uff Lichtmesse

Luthom⁸⁰ eyne mr, Summyn⁸¹ 5½ f, Salis⁸² 1 f, Samertyn⁸³ 1 mr unde 7½ sc, Wulpyn⁸⁴ gibt 3 mr, Kleyne Beyslaw⁸⁵ gibt 1 mr und ½ f, Summa 7 mr minus 1 f.

Bisschoffs gelt zcu Saborn

Primo Ossow⁸⁶ 2 mr, Malechin⁸⁷ 1 mr, Gorichon⁸⁸ 2 mr, Wangarischn⁸⁹ 22 sc, Odraw⁹⁰ 15 sc, Gleissen⁹¹ eyne mr, Mucken⁹² eyne mr, Czepelwitz⁹³ 2 mr unde 1 f.

k. 12

Aldekolmetow⁹⁴ 9 f, Item Nezerow⁹⁵ 1 mr unde 7½ sc, Item Czarnow⁹⁶ 1 mr, Item Neuwekolmecow⁹⁷ 9 f, Item Barzaczina Dombroua⁹⁸ 1 mr, Item Klitzow⁹⁹ 1 mr, Item Sabin¹⁰⁰ 1½ mr, Summa /-17-/ 17 mr unde 12½ sc.

Colmisch haber unde ouch orkunde von den lehenguttern uff Martini

Primo Schonberg¹⁰¹ 43 sch, Item Vessitz¹⁰² 62½ sch, Reczemyn¹⁰³ 24 sch, Obrow¹⁰⁴ 25½ sch, Gross Kanßow¹⁰⁵ 125 sch, Kleyne Kormorske¹⁰⁶ 24 sch,

⁸⁰ Lutom; zob. przypis 71.

⁸¹ Suminy, 10 km na wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 97–98.

⁸² Zalesie; zob. przypis 34.

⁸³ Zamarte; zob. przypis 70.

⁸⁴ Welpin, 12 km na południowy wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 101–102.

⁸⁵ Bysławek, 12 km na południowy wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 36.

⁸⁶ Osowo, 28 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 81.

⁸⁷ Malachin, 26 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 71–72.

⁸⁸ Górki, 22 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 52–53.

⁸⁹ Cisewie, 23 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 41–42.

⁹⁰ Odry; zob. przypis 77.

⁹¹ Gliśno Małe, 25 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 49–50.

⁹² Mokre; zob. przypis 78.

⁹³ Czapiewice; zob. przypis 74.

⁹⁴ Chełmy Wielkie, 21 km na północ od Chojnic; zob. *ibidem*, 39.

⁹⁵ Nieżórawa, 21 km na południe od Tucholi; zob. *ibidem*, 77.

⁹⁶ Czarnowo, 23 km na północ od Chojnic; zob. *ibidem*, 43.

⁹⁷ Chełmy Małe, 23 km na północ od Chojnic; zob. *ibidem*, 39.

⁹⁸ Dąbrowa; zob. *ibidem*, 47–48.

⁹⁹ Kliczkowy, 20 km na południe od Kościerzyny; zob. *ibidem*, 60–61.

¹⁰⁰ Żabno, 20 km na północny wschód od Chojnic; zob. *ibidem*, 107.

¹⁰¹ Łyskowo, 6 km na południe od Tucholi; zob. *ibidem*, 70–71.

¹⁰² Wieszczyce, 10 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 103–104.

¹⁰³ Radzim, 17 km na południe od Chojnic; zob. *ibidem*, 91.

¹⁰⁴ Obrowo, 11 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 78–79.

¹⁰⁵ Kęsowo, 9 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 57–58.

¹⁰⁶ Komorza Mała, 6 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 61.

Luberßyn¹⁰⁷ 16 sch, Kleine Kanßow¹⁰⁸ 32 sch haber unde 32 sch kornes, Pamp-tow¹⁰⁹ gibt von itczlichem phfluge 2 sch rocken unde von itczlichem hocken 1 sch rocken, Summyn¹¹⁰ gibt von itczlichem pfluge 2 sch rocken unde von itczlichem hoken eynen sch rocken, Item Brsuchow¹¹¹ 30 sch haber, Soldan¹¹² 12 sch, Grosse Komorske¹¹³ 22 sch, Wulpin¹¹⁴ von itczlichen huben 1 sch haber

Colmisch haber off Saborn

Neuwekolmerow¹¹⁵ 50 sch, Czarnow¹¹⁶ 1 last, Sabin¹¹⁷ 36 sch, Ossow¹¹⁸ 20 sch, Gleissen¹¹⁹ 16 sch, Czepelwitz¹²⁰ ½ last, Klitzow¹²¹ 36 sch

k. 12v

Item uff dem rechten huwße sein 56 leste leger korn. Item zo sein uff dem speycher hundert sch gerste. Item 60 sch maltzes. Item ½ last arweis. Item hunderth spyße mit trugem fleische. Item 1½ schogk flicken specks. Item 2 tonnen putter. Item 3 tonnen dorsch. Item was sust von ir (?) getreide ws den hoffen unde ouch von czinß getreide sal gefallen das ist nach nicht gar uffs huwß gekomen.

Geschos uff dem huwße

Zcum ersten 4 steyn buchxßen, Item 14 kleyne buchxßen, Item 56 armbroste, Item 150 schog phyle, Item 2½ tonne pulver, Item ½ tonne zalpeter, Item ½ tonne sweuel, Item eyn vaes mit gelothen

¹⁰⁷ Lubierzyn, 7 km na północy-zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 67–69.

¹⁰⁸ Kęskówko, 10 km na zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 58–59.

¹⁰⁹ Pamiętowo, 14 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 83.

¹¹⁰ Suminy, 10 km na wschód od Tucholi; zob. *ibidem*, 97–98.

¹¹¹ Brzuchowo, 8 km na południowy zachód od Tucholi; zob. *ibidem*, 34.

¹¹² Cołdanki, 6 km na południe od Chojnic; zob. *ibidem*, 42.

¹¹³ Komorza Wielka, 6 km na północ od Tucholi; zob. *ibidem*, 61–62.

¹¹⁴ Wępin; zob. przypis 84.

¹¹⁵ Chełmy Małe; zob. przypis 97.

¹¹⁶ Czarnowo; zob. przypis 96.

¹¹⁷ Żabno; zob. przypis 100.

¹¹⁸ Osowo; zob. przypis 86.

¹¹⁹ Gliśno Małe; zob. przypis 91.

¹²⁰ Czapiewice; zob. przypis 74.

¹²¹ Kliczkowy; zob. przypis 99.